

Azokon az embereken, akiknek egy létfontosságú szerve működésképtelenné vált, a múltban nem lehetett segíteni. Az orvostudomány haladása az utóbbi évtizedekben lehetővé tette, hogy a hibás szervet ép szervvel helyettesítsék.

A szerv- vagy szövetátültetésre úgy kerülhet sor, ha van élő adományozó, aki ép szervet vagy szövetet ajánl fel a betegnek, vagy van olyan halott, akinek testéből szervet vagy szövetet távolítanak el egy élet megmentése érdekében.

Mindkét eset komoly etikai és jogi kérdéseket vet föl. A TASZ kiadványa a hatályos jogi szabályozás főbb elemeit foglalja össze. Fontosnak tartjuk, hogy minél többen vállalkozzanak arra, hogy szervadományozással segítsék embertársaik életének megmentését. Ehhez elengedhetetlenül szükséges a jogi előírások ismerete is. A testünk fölötti rendelkezés alkotmányos joga ugyanakkor megkívánja, hogy tájékozottak legyünk afelől is, hogyan lehet tiltó nyilatkozatot tenni a holttestből történő szervkivételre.

ÉLŐ ADOMÁNYOZÓ

A szerv vagy szövet adományozója életet ment, mégpedig áldozat vállalása árán. Az adományozást a törvény úgy szabályozza, hogy kizárja a visszaélés lehetőségét, s az adományozót megkímélje az aránytalan tehertől.

- *Élő személyből csak beleegyezésével lehet szervet vagy szövetet átültetni. A kényszer, fenyegetés vagy megtévesztés hatása alatt adott beleegyezés semmis. A beleegyezést szervadományozás esetén közokiratban, szövetadományozás esetén teljes bizonyító erejű magánokiratban kell rögzíteni, és megfelelő tájékoztatásnak kell megelőznie.*
- *Pénzt vagy más ellenértéket senki nem kérhet az adományozás fejében. Az adományozás nem lehet üzlet, de a vele járó költségeket (jövedelem-kiesés, stb.) az állam megtéríti.*
- *Szervet vagy szövetet (törvényben rögzített kivételtől eltekintve) csak cselekvőképes személy adományozhat, és ő is csak közeli rokonának (testvérének, egyeneságbeli rokonának, stb.). Ha az átültetésre szoruló beteg és az ajánlkozó donor nem rokonok,*

de közöttük szoros érzelmi kapcsolat áll fenn, akkor a kórház etikai bizottsága jogosult – együttes kérelmük alapján – engedélyezni a szervkivételt.

- *Élő személy testéből átültetés céljára csak regenerálódó szövetet, valamint páros szerv egyikét vagy egy szerv részletét szabad eltávolítani. Páros szerv egyikének eltávolítása csak akkor megengedett, ha nem okoz súlyos és maradandó fogyatékossgot; szervrészleté pedig akkor megengedett, ha eltávolítása után a szerv továbbra is képes marad funkciójának ellátására.*

ÁTÜLTETÉS HALOTT TESTÉBŐL

A halott szervének, szövetének átültetése életet ment, ezért rendkívül fontos, hogy a lehetőség adva legyen. Ugyanakkor az emberek egy része ellenzi, hogy halála esetén szervet vagy szövetet távolítsanak el a testéből. Az ellenkezésnek két tipikus oka van:

- *Némelyek attól tartanak, hogy ha nem tiltják meg szerveik vagy testszöveteik halál utáni felhasználását, akkor életveszélyes állapotban nem kapják meg a szükséges orvosi kezelést.*
- *Mások elvi okokból (vallásos vagy világnézeti meggyőződés alapján) tiltakoznak a holttesttel való orvosi manipuláció ellen.*

A jog mindkét aggálllyal szemben védelmet nyújt.

- *Az orvosok a potenciális szervadót kötelesek ugyanúgy kezelni, mint azt a beteget, aki nem járult hozzá szerveinek, testszöveteinek halál utáni eltávolításához: meg kell kísérelniük az újraélesztését, ha klinikai halál állapotába került, minden szükséges gyógyszeres és egyéb kezelést meg kell adniuk neki. A hozzájárulás nem rontja a potenciális szervadó esélyeit a megfelelő orvosi ellátásra.*
- *A törvény lehetővé teszi, hogy az, aki ellenzi a holttest szerveinek, szöveteinek eltávolítását, előre megtiltsa azt. Elvben kétféle szabályozás volna lehetséges. Az egyik esetben a holttestből csak akkor lehet átültetés céljából szervet vagy*

szövetet eltávolítani, ha a meghalt személy életében beleegyező nyilatkozatot tett. A másik esetben a holttestből csak akkor nem lehet átültetés céljából szervet vagy szövetet eltávolítani, ha a meghalt személy életében tiltó nyilatkozatot tett. Ezt a megoldást vezette be az egészségügyi törvény. Általános tapasztalat szerint az, aki nem ellenez valamit, ritkábban szánja rá magát, hogy beleegyező nyilatkozatot tegyen, mint az, aki ellenzi ugyanezt, arra, hogy tiltó nyilatkozatot adjon. Így ha a törvény megkívánná a beleegyező nyilatkozatot, erősen visszaesne az átültethető szervek mennyisége, és sok olyan embernek kellene meghalnia, akinek az élete megmenthető volna.

A TILTAKOZÓ NYILATKOZATRÓL

Mikor esedékes a szerv, szövet eltávolítása?

Az élő szervezet halálán hagyományosan azt értik, hogy megáll a vérkeringés és a légzés, s ennek következtében kezdetét veszi a szervezet felbomlása. Amikor a test ebbe az állapotba kerül, az eltávolított szerv vagy szövet már nem ép, s így élő szervezetbe nem ültethető át.

Valójában a halál már korábban bekövetkezik: akkor, amikor az agy működése teljesen és visszafordíthatatlanul leáll. Ezt nevezi az orvostudomány agyhalálnak. Az agyhalál állapotában lévő szervezet vérkeringését, légzését, anyagcseréjét még mesterségesen fenn lehet tartani. Ez az az állapot, melyben átültethető szerveket, szöveteket lehet a szervezetből eltávolítani.

Sokan félnek az agyhalál állapotában elvégzett szerv- vagy szövetkivételtől. Némelyek azt hiszik, hogy a még mozgó – emelkedő-süllyedő mellkasú – test valójában még él, s a beavatkozás öli meg véglegesen. Ez tévedés. Az agyhalál állapotába került testet csak gépek működtetik. Élete végérvényesen és teljesen véget ért. Mások attól tartanak, hogy a test, bár öntudatlan, még fájdalmat érez, s a beavatkozás szenvedést okoz neki. Ez sincs így. Az agyhalál állapotában lévő test teljesen érzéketlen.

I. melléklet:

Tiltakozó nyilatkozat teljes bizonyító erejű magánokirat formájában

Alulírott
.....
(név, lakcím, anyja neve, szig. szám) nem járulok hozzá, hogy halálom után szerveimet vagy szöveteimet átültetés céljából eltávolítsák.
(dátum).....
(aláírás)
1. Tanú 2. Tanú
név név
lakcím lakcím
szig. szám szig. szám

2. melléklet:

Hozzájárulás a tiltakozó nyilatkozat OTNY-ben történő nyilván-

tartásához, a személyes adatok kezeléséhez

(mellékelni kell a tiltakozó nyilatkozathoz!):

A nyilatkozattevő:

vezetéknéve
utóneve:.....
TAJ száma
születési dátuma:
születési helye:
anyja leánykori vezetéknéve:
anyja leánykori utóneve:
lakóhelye: (ir.szám, helységnevé, utca, házszám)
.....
értesítési címe: (ir.szám, helységnevé, utca, házszám)

Hozzájárulok teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt tiltakozó nyilatkozatomnak az Országos Transzplantációs Nyilvántartásba vételéhez és személyes adataim kezeléséhez.

(dátum)
(nyilatkozattevő aláírása)
(nyilatkozat-felvevő aláírása, háziorvos vagy az OTNY munkatársa írja alá)

3. melléklet:

Tiltakozó nyilatkozat visszavonása

A nyilatkozattevő:

vezetékneve

utóneve:

TAJ száma

születési dátuma:

születési helye:

anya leánykori vezetékneve:

anya leánykori utóneve:

lakóhelye: (ir.szám, helységnev, utca, házszám)

.....

értesítési címe: (ir.szám, helységnev, utca, házszám)

.....

Kérem, hogy a-n (dátum) tett tiltakozó

nyilatkozatomat az Országos Transzplantációs Nyilvántartásból

töröljék.

dátum

(nyilatkozattevő aláírása)

(nyilatkozat-felvevő aláírása, háziorvos vagy az OTNY munkatársa

írja alá).....

Szerv- vagy szövetkivétel előtt egy három orvosból álló bizottság vizsgálatok hosszú sorával ellenőrzi, hogy kétségtelenül és visszafordíthatatlanul beállt-e az agyhalál. Agyhalál megállapítása után a légzést és a keringést csak addig tartják fenn, amíg ezt az átültetendő szervek vagy szövetek működőképességének fenntartása szükségessé teszi.

Hogyan rendelkezhetünk halálunk esetére?

Aki cselekvőképes vagy korlátozottan cselekvőképes (pl. a 14 évnél idősebb kiskorú, vagy akit bíróság korlátozó gondnokság alá helyezett), közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban tiltakozó nyilatkozat tehet, ha semmiképp nem akarja, hogy halála után szerveit más betegekbe átültessék. A közokiratot közjegyzővel kell elkészíttetni. A teljes bizonyító erejű magánokirathoz elegendő, ha azt az érintett aláírja, és aláírását két tanú igazolja. Az okirat készülhet kézírással vagy géppben.

A TASZ tájékoztató füzetében található mintanyomtatvány (lásd I. melléklet) nyomtatott nagybetűkkel vagy géppel kitöltve, saját kezű aláírással és két tanú aláírásával ellátva ugyancsak felhasználható a tiltakozó nyilatkozat megtételére.

Aki írásképtelen, kezelőorvosánál szóban tehet nyilatkozatot. Cselekvőképtelen személy, pl. 14 év alatti gyermek vagy bíróság által – belátási képességének hiánya miatt – cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett személy helyett törvényes képviselője nyilatkozhat.

Mi a teendő az elkészített nyilatkozattal?

A tiltakozó nyilatkozatot az Országos Transzplantációs Nyilvántartás (OTNY) részére kell eljuttatni, akár személyesen, akár ajánlott küldeményként az alábbi címre:

**ÁNTSZ Országos Tisztiorvosi Hivatal,
1097 Budapest, Gyáli út 2-6.**

Az okiratot átadhatjuk háziorvosunknak is, aki ez esetben maga küldi tovább a nyilvántartás számára. Ahhoz, hogy nyilatkozatunkat nyilvántartásba vegyék, szükséges, hogy az adataink kezelésére feljogosító „hozzájáruló nyilatkozatot” is mellékeljünk (lásd 2. melléklet).

A tiltakozó nyilatkozat érvényességének nem feltétele, hogy az OTNY-ba felvegyék. Tarthatja valaki nyilatkozatát magánál is, ez esetben azonban nem biztosított, hogy az egészségügyben dolgozók tudomást szereznek róla. Még akkor sem, ha a nyilatkozó több másolatot készít a szövegből és ad belőle hozzátartozójának, háziorvosának, kezelőorvosának.

A szervkivétel előtt a kijelölt egészségügyi dolgozó mindenképp tájékoztatást kér az OTNY-től, szerepel-e nyilvántartásukban az adott személy tiltakozó nyilatkozata. Így a szervkivétel megtiltásának legbiztosabb módja az, ha valaki ezzel kapcsolatos akaratát írásba foglalja, és eljuttatja az Országos Transzplantációs Nyilvántartásba.

A tiltakozó nyilatkozat bármikor, formai kötöttségek nélkül visszavonható. A visszavonó nyilatkozat az OTNY-be kell eljusson, ahol törlik a tiltakozó nyilatkozatot a nyilvántartásból. A TASZ tájékoztató füzetében szereplő harmadik melléklet felhasználásával – ugyancsak nyomtatott nagybetűvel vagy géppel kitöltve, és ajánlott küldeményként feladva – bárki visszavonhatja korábban tett tiltakozó nyilatkozatát.

A TASZ tájékoztató füzete az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény XI. fejezetében, valamint a 18/1998.(XII.27.) EüM rendeletben meghatározott főbb szabályokat ismerteti. A főszabálytól eltérő kivételek, a lehetséges korlátozások és a részletes szabályok a fenti jogforrásokban találhatóak meg.

A Társaság a Szabadságjogokért eddig megjelent betegjogi tájékoztató füzetei:

- A betegek jogairól
- A betegek jogai a pszichiátriai kezelés során
- Az egészségügyi adatok megismeréséhez és védelméhez fűződő jogokról

Kiadta a

TASZ

TÁRSASÁG A SZABADSÁGJOGOKÉRT

2000 áprilisában

A kiadvány megjelenését a Ford Alapítvány támogatta. Példányok ingyenes igényelhetők a TASZ irodájában, munkanapokon 9 és 17 óra között a 214-7102-es telefonon.

A SZERV- ÉS SZÖVETÁTÜLTETÉS JOGI SZABÁLYAIRÓL

Cukor	Húgysav
Aceton	Nátrium
UBG	Kálium
Bilirubin	Kalcium
Genny	Magnézium
Öledek	
Egyéb	
Kvantitatív vizület-	
vizsgálatra kitöltendő!	
Gyűjtést idő	
Gyűjtött mennyiség	
TÁRSASÁG A SZABADSÁGJOGOKÉRT	

TASZ